№ 72 ՄԱՅԻՍ 6 (18) 1878 ՄԱՅԻՍ 6 (18) № 72

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ղամազեանի խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական վերջին անցքերը։ — Ներքին տեսութիւն. Նամակ Ալէքսանդրապօլից։ Նամակ Վաղարշապատից։ Նամակ Հին-Նախիջևանից։ Նամակ Սուրամից։ Ներքին լուրեր։ — Արտաքին տեսութիւն։ Գործերի դրութիւնը Հայաստանում։ Ֆրանսիա։ Գերմանիա։ Արտաքին լուրեր։ — Խառն լուրեր։ — «Մշակի» հեռագիրներ։ — Յայտարարութիւններ։ — Տեղեկացոյց։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

Բանակցութիւնները կոնգրէսը կայացնելու մասին դարձեալ շարունակվում են, բայց ոչ մի կողմը չէ կամենում զիջումներ անել։ Ռուսաստանը համաձայն է ենթարկել կոնգրէսի քննութեանը Սան-Ստեֆանօի դաշնագրի այն կէտերը, որոնք կապ ունեն եւրոպական որ և է պետութեան ուղղակի շահերի հետ արևելքում, Անգլիան մի և նոյն յամառութեամբ պահանջում է, որ ամբողջ դաշնագիրը քննվի։

Վերջին հեռագիրը հաղորդում է որ Անգլիան յայտնեց, եթէ Սան-Ստեֆանօի դաշնագիրը անփոփոխ մնաց, այն ժամանակ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը Թիւրքիայում մեծանում է, իսկ Անգլիան դրան հակառակ է։ Անգլիան պահանջում է, որ Բուլգարիան փոքրանայ. եթէ Բուլգարիան մնաց այնպէս, ինչպէս նախագծված է Սան-Ստեֆանօի դաշնագրում, այն ժամանակ Թիւրքիան մի աստական իշխանութիւն է հանդիսանում։

Այս հարցի առիթով «Times» լրագիրը, որ ներկայ մինիստրութեան օրգան չէ կարելի համարել, հետևեալ դատողութիւնն է տալիս. Անգլիան չէ կամենում վերականգնել Թիւրքաց իշխանութիւնը Բուլգարիայում, նա չէ պահանջում Ռուսաստանից, որ պատերազմի հետևանքները անգործադրելի մնան, նա ցանկանում է միայն, որ գործերի նոր դրութիւնը չը զրկի իրան Թիւրքիայի վրա ունեցած ազդեցութենից։ Այս է պատճառը, լրագրի կարծիքով, որ Անգլիան պահանջում է քննութեան ենթարկել ամբողջ դաշնագիրը։

Չը նայելով այս բացատրութիւններին, գործերի դրութիւնը նոյնքան խառնված է, որքան առաջ էր և քիչ յոյս կայ, որ առանց պատերազմի երկու կողմերը որ և է հետևանքի համնեն։

Թիւրքիան լաւ հասկանում է այս հանգամանքը և չէ շտապում մաքրել այն ամրոցները, որոնք վաղուց պէտք է ռուսաց ձեռքին լինէին։ Թիւրքիան ամեն անգամ, երբ նրանից պահանջում էին Բաթումի և միւս ամրոցների մաքրելը, գործը յետաձգում էր և վերջը այնտեղ հասաւ, որ յայտնեց թէ միայն ինքը չէ, որ չէ կատարում վերջին դաշնագրի պայմանները, որ ռուսներն էլ շատ բան չեն կատարել, բայց երբ գեներալ Տօտլեբէն, ռուսաց զօրքերի այժմեան գլխաւոր հրամանատարը, սպառնաց գրաւել Կ. Պօլիսը, եթէ ամրոցները անյապաղ չեն մաքրվի, Թիւրքիան խոստացաւ շուտով կատարել գեներալի պահանջը և ռուսները արդէն պատրաստվում էին յետ քաշվել դէպի Ադրիանօպօլ, բայց Ս. Պետերբուրգի կաբինետը հաւանութիւն չը տուեց Տօտլեբէնի պլանին և գործը մնաց առաջվայ դրութեան մէջ։

Մինչև որ անգլեացիները և ռուսները կանգնած են միմեանց հանդէպ, ամեն րօպէ պատրաստ միմեանց արիւնը թափելու, Ֆրանսիան, բաց անելով իր աշխարհահանդէսը ցոյց է տալիս, որ հանրապետական կառավարութիւնը ոչ թէ միայն հաստատվեց այդ երկրում, այլ նա վերջին պատերազմից յետոյ երկիրը հասցրեց կատարեալ բարօրութեանը։

Ֆրանսիայի առևտրական մինիստրը աշխարհահանդէսը բաց անելու ժամանակ իր ճառով յայտնեց, որ հանրապետութիւնը Ֆրանսիայի հաստատված վերջնական կառավարչական ձևն է և նշանաւորը այն է, որ մարշալ Մակ-Մահօն, հանրապետութեան այդ թշնամին, հաստատեց մինիստրի խօսքերը։

Վ. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

2 մայիսի

Ութ ամիս շարունակ Ալէքսանդրապօլցիք զրկված էին արեգակի լոյսից, բայց ապրիլի 29-ին հազիւ հազ եղանակը փոխվեց և արեգակը երևաց իրան անհետացնող ամպերի միջից, տարածելով իր կենսատու ճառագայթները հարուստ, աղքատ և մուրացկան մահկանացուների վրա։ Հասարակութիւնը կարծես թէ մի նոր աշխարհ մտած, ուրախ ու զուարթ դէմքով անցուդարձ էր անում փողոցների մէջ։ Գեղեցիկ սեռն էլ այդքան երկար ժամանակամիջոցին տների մէջ ակամայ փակված լինելով անտանելի ցեխոտ և անձրևային եղանակի պատճառով՝ սկսեց դուրս գալ մաքուր օդ ներշնչելու։ Միով բանիւ ամեն բան ոգևորված վիճակի մէջ էր մտել։ Մեր վաճառականները ևս գոհ լինելով նախախնամողից, որ կարողացել են իրանց սպասածից շատ աւելի շահ և վաստակ ձեռք բերել, ի հարկէ մեզ ամենքիս յայտնի միջոցներով, այս պատերազմի միջոցում, խանութների առջև շարված և կուրծքերը դէմ արած արեգակի տաքութեանը, իսկ աչքերը ուղղած կապուտակ երկնքին զուարճանում էին։ Այդ միջոցին ահա խեղճ, ողորմելի հայ գաղթական մուրացկանը նոյնպէս օգուտ է քաղում բնութեան փառաւոր եղանակից. արեգակի տաքութիւնը նրա վրա ևս ազդելով ստիպել է նրան իր հոգեկան վիշտերը րօպէական ժամանակով մոռանալ, որ ցեխոտ և անձրևային եղանակում նա տկլոր ու խոնաւ գետնի յատակի վրա պառկած, կոշտ քարը փափուկ բարձի տեղ գլխի տակ դրած, դուրս գալու կարողութիւն չունենալով հալ ու մաշ էր լինում, իր սև անցեալը անդադար պատկերացնելով և ներկայացնելով իր երևակայութեան մէջ։ Ընդհանուր ազգի տառապանքը ներկայացնող այդ 90—100 տարեկան զառամեալ թշուառ հայ մշեցիներ, դուրս եկած ո՛վ գիտէ ինչ խոնաւ անկիւնից, պատում են ցուպը ձեռքին, տոպրակը ուսին, գլուխը քաշ ընկած, աչքերը պղտորված ժամանակի հոսանքից. սրանք իրանց կեանքի մէջ շատ հալածանքներ, զանազան սրբապղծութիւններ, սպանութիւններ, անմեղ, բայց թշուառ զոհեր, բռնաբարութիւններ, կողոպուտ, այրում և կործանում տեսնելով քուրդ և տաճիկ բարբարոսների ձեռքերով կատարված, հասել են այդ վիճակին։ Ծերունու ականջները լսելու ընդունակութիւնը կորցրած, նա գալիս է փողոց և խանութից խանութ պտտելով Աստուծու առատ օրհնութիւնը թափում է իրան մի սև կօպէկ սև ապրուստի համար տուողի ձեռքով։ Նա մօտենում է և ինձ, որ նոյնպէս գոհ վիճակով կանգնած եմ խանութի առջև։ Ես նրա երեսի գծագրութիւնը նշմարելով, շարժվում է հետաքրքրութիւնս և իմ աչքերով զննում եմ նրա դէմքի վրա արտայայտվող ոգու դառն վիշտերը, որ և ակամայ ստիպված հարցնում եմ նրան՝ հայրիկ, որտեղացի ես, ո՛րքան ժամանակ է այստեղ ես գտնվում, ինչ է քո մուրացկանութեան պատճառը, կամ ինչ է ստիպել քեզ նման ծերունուն այդ վիճակի մէջ ընկնել։ Նա մի վայրկեան կանգ առնելով, մի խիստ հոգոց է հանում. իսկոյն հասկանում եմ, որ ես անզգուշութեամբ այդ հարցերը անելով վիրաւորեցի խեղճի մի քանի րօպէ անվրդով մնացած սիրտը ու ստիպեցի նրան կրկին մտաբերել իր սև անցեալը։ Ողորմելի ծերունու աչքերից գլորվեցին քանի մի կաթիլ դառն արտասուքներ, որ թափվում էին նրա չորացած, գրեթէ կմախք դարձած հաստ ու կոշտ երեսի կնճռված ծալքերի վրայով, և այդ րօպէում արդեօք ո՛ր քարացած և անզգայ սիրտ ունեցողը պէտք էր անվրդով մնար և իր արտասուքն էլ չը խառնէր նրա արտասուքի հետ և չը մասնակցէր նրա այդ կերպով արտայայտած ոգու վիշտերին. Վերջապէս նա մի քանի վայրկեան այդ դրութեան մէջ մնալուց յետոյ, զսպելով արտասուքը և վրդոված դողդոջուն ձայնով պատասխանեց հետևեալը՝ «Աղա, անցած տարուն եմ էկած Մուշէն, ու աս վիճակիս մէջ ըլլելուս պատճառը ան անգութ, անօրէն, բարբարոս քուրդեր ու տաճիկներ են, որ տասնըհինգ տղայ զաւակներս հետզհետէ մեռուցին, կնիկս ու աղջիկս խլեցին, տուն ու տեղս քանդեցին, կործանեցին, մալս ու տաւարս կողոպտեցին, և ինձի ալ, աղ անաստուածներ սպանելու փոխանակ, որ մի անգամից իմ դարդեր հետս գերեզման տանէի, թողին սաղ որ մինչի աս օրերս տեսնեմ, մաշվեմ ու տրորվեմ անբուժելի ցաւերովս։ Ա՛խ, Աստօծ գործանէ անոնց տունը, Քրիստոս անոնց պատիժը ղրկէ»։ Այո՛ հայրիկ, ես էլ ձայնակցելով նրան ասում եմ, թող Աստուած կործանէ, բնաջինջ անէ այդ մարդկութեան թշնամիներին։ Նա իր կորցրած 16 զաւակների, կնոջ ու հարստութեան համար էր ողբում.

Մ. Միհրանեանց

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

Ապրիլի 23-ին

Ձեր պատուական օրագրի 56-որդ համարի մէջ կարդալով Էջմիածնից գրած տեղեկութիւնը, որ յայտնում է թէ Ճեպեճեանի գործի համար կազմված յանձնաժողովը մինչև այժմ չը հրատարակեց իր արած քննութեան արդիւնքը ի գիտութիւն ամենեցուն, զարմացրեց մեզ. մինչդեռ յայտնի է որ քննութիւնը բոլորովին վերջացած է մարտ ամսի 25-ին, յանձնաժողովը ցրված է 27-ին և նոյն ամսի 31-ին ճեմարանից ելած հինգերորդ դասատան աշակերտներից շատերը հասած են իրանց հայրենիք՝ կը յուսանք որ յանձնաժողովը ինքը կը շտապէ ճշմարտասէրների փափաքը կատարելու։

Թէ ինչպէս սկսվեցաւ քննութիւնը, ինչպէս վերջացաւ, և որոնց վրա ծանրացաւ գործը, թողնում եմ յանձնաժողովի անդամներին ճշմարտութիւնը երևան հանելու, միայն ցանկանում եմ յայտնել թէ մարտի 31-ին որպիսի զգացմունքով ելան ճեմարանից հինգերորդ դասատան աշակերտները և ճեմարանի կառավարութիւնը ինչպէս ճանապարհ դրեց այն չքաւոր աշակերտներին որոնց ժողովել էին անտրտունջ հպատակելու ամեն մի կամայականութեանը։

Արդէն հինգերորդ դասատան աշակերտները յանձնաժողովի քննութեան ժամանակ յայտնած էին, որ իրանք այլ ևս չը պիտի մնան, ուստի խնդրում են որ շուտով տնօրինվի իրանց հայրենիք ճանապարհ դնելու։ Այս յայտարարութիւնը շատերը իբրև աշակերտների կողմից սպառնալիք հասկացան, շատերը ևս այլ և այլ կարծիքներ տարան, չէին համոզված, որ այն չքաւոր աշակերտները յանկարծ կը թողնեն այն ապաստանարանը, ուր չորս տարի կացել էին անվտանգ։

Յանձնաժողովի խնդրանօք աշակերտները սպասեցին մինչև քննութեան վերջը, բայց երբ լսեցին որ քննութեան գործի ստուար տետրակը մտաւ քաւարանը, ուր ո՛վ գիտէ եթէ ոչ տարիներով, գոնէ ամիսներով պիտի ապաշխարէր, քաւէր և մեղքերից սրբված բարձրանար իր բովանդակութեան վարձը կամ պատիժը ստանալու, չը սպասեցին այլ ևս տետրակի երկրորդ գալստեան, մանաւանդ երբ տեսան որ վանքի կառավարութիւնը ձեռքերը լուացած, յայտնեց բացարձակ, թէ ես ձեր վերատեսուչը չեմ, ես ես ձեզ պէս օտարական եմ...։ Աշակերտները իրանց միաս բարովը ասին և շնորհակալ լինելով նրանց ցոյց տուած խնամքի համար, ելան մի մի կապոց ձեռքերին առած, վերջին ակնարկ մի ձգեցին ճեմարանի վրա և կարեկցութեան հառաչանքով երկրորդ անգամ մտան Վաղարշապատի նեղ փողոցները, այլ ևս չը վերադառնալու յուսով....

Աշակերտները հեռացան ճեմարանից ոչ իբրև թշնամիք, այլ բարեկամներ և ճեմարանի բարեկարգութեան նախանձախնդիրներ, որի ապացոյց

կարող են լինել նրանց մինչև ելնելու րոպէն ցոյց տուած խոհեմ ընթացքը: Բայց ցաւօք սրտի պէտք է ասել, որ ճեմարանի կառավարութիւնը այդ միջոցին ուրիշ դիրք էր բռնել, որ և երևեցաւ աշակերտների ելնելու օրը:

Ճանապարհի ծախսերի համար ամենևին չը հոգաց ճեմարանի կառավարութիւնը, թէև շատերը կարօտութիւն չունէին. ճանապարհի կարևոր զգեստներ ոչ միայն չը տուեց, այլ և զրկեց ոմանց իրանց սեփական զգեստներից, և որ ցաւալին է մնացած աշակերտների առաջ պախարակեց ըմբոստ, լիրբ, յանդուգնածականներով այն աշակերտներին, որոնք մինչև այն օրը գոված էին նրա բերանով:

Թող ճեմարանի կառավարութիւնը սպառնալիքներ արտայ, անէծքներ կարդայ, խոշոր խոշոր ածականներով անպատուէ եղած աշակերտներին, հոգ չէ. շատ անպատուութիւններ տարել են, այդ ևս կը տանեն միայն ի սէր ճեմարանին, որի բարեկարգութիւնը և առաջադիմութիւնը ցանկանում են ի բոլոր սրտէ:

Ականատես

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

Ապրիլ

Երբ Նախիջևանի հին աւերակներից և բերդից դիմում էք դէպի հարաւ և իջնում Նրասխի դաշտը երեք վերստաչափ գնալով՝ ձեր առաջը ներկայանում է «Թմբուլը» իր բաւական աջող մշակված դաշտովը, նորատունկ մի քանի այգիներով և անտառակներով, բաւական յարմար փողոցներով և տներով՝ որոնց թիւը հասնում է 160-ի: Եթէ ի բաց հանենք 133 հայ տները, մնացորդը թուրք է, որոնք բնակվում են գիւղի վերին մասումը և բոլորովին չունեն հայերի ունեցած յարմարութիւնները:

Երեսուն թւականներին պարսկահայերից գաղթական «Սալրի» գիւղացիք վերաբնակվում են այստեղ. այն Սալրեցիք՝ որոնք հռչակված են «խաչագող» անունով, և այս 50 տարվայ ընթացքում հազիւ թէ կրկնապատկվել է նրանց թիւը: Այս հանգամանքը վերաբերելու է նրանց այս և այն կողմը պանդխտութեամբ գնալուն և մնալուն: Հարիւր երեսուն տուն ունեցող Թմբուլը ունի երեք քահանայ (քիչ էր մնում որ չորս լինէր), 350 արական սեռ և 252 իգական, որոնցից ամուսնացածներն են 147 զոյգ: Կան 150-ի չափ արական գրագէտներ և 20-ի չափ իգականներ, դրանցից տասնաչափ անձինք զուցէ լինեն որ կարողանան հայերէն և ռուսերէն փոքր ի շատէ կարդալ, բայց ոչ անսխալ գրել: Կանայքը անունով միայն կարդալ գիտեն և նոյն իսկ քահանաները մեծ բացառութիւն չեն կազմում: Այս կը նշանակի որ Թմբուլցիների հինգերորդ մասը գրագէտ է, իսկ այս բանը մասամբ պարտաւոր են Նախիջևանի գաւառական ուսումնարանին և մասամբ նոյն գիւղի երիտասարդ քահանային, որ քանի մի տարի ուսուցանում էր ինչ որ գիտէր: Բայցի այս խաչագողութիւնը հարկադրել է այս գիւղացիներին որքան կարելի է ռուսերէն խօսել և կարդալ ու գրել սովորել: Թմբուլցին մի խառն ճաշակի և բնաւորութեան մարդ է. թէ իր տունը թէ կնոջ և թէ իր հագուստը, կահ կարասիքը խառն են հայի, ռուսի և թուրքի ձևերով. լեզուն խառն է օտար բառերով: Սենեակի պատից կպցրած կը տեսնէք սուրբի, հրեշի, ձեռնածուի և խողի պատկերներ-խառն դասաւորութեամբ: Պատուհաններում կը տեսնէք բաժակներ, դաւաթներ և մի երկու սամովար: Այսպէս է և նրա կեանքն և կերակուրը, որը համեմատելով Նախիջևանի այլ գիւղերի հետ, բաւական ճոխ է: Իր յարաբերութիւնների մէջ, նա քաղցրախօս և չողոքորթ է: Թէ լեզուով, թէ դէմքով և թէ շարժուածքով գրաւողական և քաղաքավարի է ներկայանում: Ցասը բառի երկուսը ռուսերէն «ей богъ»-ը և թիւրքերէն «ձեր ուրեը» պէտք է լինի: Լեզուն վաստակական ազճատված և մեղկ բարբառ է. «դաղ» «սաաղ» խացայ, (հայց)... խա. խօգխ... եարի... բա... ինչ խօյ... գիւն, և այլն. բայց բազմաձև և օտարախառն Թմբուլցին՝ պահում է մի գեղեցիկ կերպարանք, որը բերել է Սալրից, և այս 50 տարվայ ընթացքում մի գլխաւոր փոփոխութեան չէ ենթարկվել: Նա ունի լի և կլոր կազմած, զուարթ և կարմիր դէմք, սև ու փայլուն աչքեր, երկար և կակուղ մազեր և այս բոլորի վրա մաքուր մորթ, որը մի հայացքով կարելի էր զանազանել միւս գիւղացիներից: Այս նշաններովը Թմբուլուհին՝ մի որոնելի հարսն է գեղեցկագէտի և ճաշակաւորի համար: Թմբուլցի կինը Նախիջևանի զարդն է.... Թմբուլցին ունի մեծ ընդունակութիւններ. նա հնարագէտ է և հեշտ է սովորում լեզուներ:

Ափսոս, որ չը կան մեզանում ոչ երկսեռ ուսումնարաններ և ոչ արհեստագործութեան գործարաններ, որտեղ Թմբուլցիքը կարող պէտք է լինէին առաջին աշակերտները լինել:

Այժմս երբ խափանվել է խաչագողութիւնը, Թմբուլցին դիմում է դարձեալ Ռուսաստան վաճառականութեան միջնորդի (դալալի) պաշտօն կատարելու համար, որ կարողանայ որպիսի և իցէ զամար ձեռք բերելու և այնպէս իր բնաւորութեանը և նախնական սովորութեանը մասամբ բաւականութիւն տալու:

Թմբուլի 500 խալուարաչափ հողը կալուած է մի Թիւրքի որը գիւղումն է բնակվում: Եթէ խալուարը հաշվենք երկու օրավար և բաժանենք թէ Թիւրք և թէ հայ գերդաստանի վրա, հազիւ իւրաքանչիւրին հասնի հինգ օրավար հող: Ուրեմն միջին հաշւով երկու օրավար պէտք է սերմանի իւրաքանչիւր գե, դաստանը և դրանից ստանայ թէ սերմացու և թէ տան պաշարը, թողնենելով միւս ծախսերը:

Այս պատճառով թէ դրանց չինական դատաբանը և թէ Նախիջևանի գաւառական կառավարութիւնը ու դատարանը միշտ լիքն են լինում Թմբուլցի գանգատաւորներով, որոնց վէճը միշտ գետնաբաժինն է և կամ դրա պատճառով ծագած զանազան թշնամութիւններ որին շատ անգամ մասնակցում են և քահանաները:

Կան տասնաչափ գերդաստաններ, որոնք իրանց հասանելի գետնաբաժինը գնել են կալուածատէրից: Հողի տասանորդը սովորաբար 30-ից 4 է, որը նայելով երկրագործական արդիւնաբերութեանը շատ չէ, բայց այստեղ զգալի է հողի պակասութեան պատճառով:

Ջուրը բաւական առատ է. Թմբուլը ունի չորս յորդառոս աղբիւրներ որոնք ջրում են և զուարթ են պահում այս գիւղը: Աղբիւրներից մինը հոսում է եկեղեցու հրապարակում. իսկ եկեղեցին շինված է գիւղի կենտրոնում բաւական յարմար տեղ: Եկեղեցու մօտ կայ ուսումնարան, որտեղ եթէ փորձէք ներս մտնել մի նեղ նախասենեակից անցնելով ութը քայլ երկարութեամբ դասատանը կը լինէք, որը երեք փոքր լուսամուտներով աղօտ լուսաւորվում է, և հինգ վեց տարվայ փոշու տակը թաղված չորս հատ հասարակ նստարաններ պէտք է տեսնէք և աւելի ոչինչ:

Մեսրոպ Խուդավերդեանց

ՆԱՄԱԿ ՍՈՒՐԱՄԻՑ

Մայիսի 1-ին

Այն օրից, երբ Սուրամում շինվեցան հիւանդանոցներ պատերազմում վիրաւորվածների և տեսակ տեսակ վարակվող ցաւով հիւանդների համար, որոնց նոյնպէս բերում էին պատերազմի բեմից, հէնց այն օրից այստեղ բնակիչների մէջ տարածվեցան զանազան հիւանդութիւններ, որ վերջերումս շատ սաստկացան: Սուրամը որ երկու տարի սրանից առաջ կարող էր պարծենալ իր առողջ կլիմայով և ջրով, հետևապէս և առողջ բնակիչներով, այժմ, շնորհիւ այդ հիւանդանոցների և գաղթած յոյն ուխաւորների, դաձել է մի վարակված տեղ, որից պէտք է փախչել:

Ինչ տեսակ հիւանդութիւններ կամենաք որ այս կողմերը չը լինեն. մանաւանդ սաստիկ տարածված են ծաղիկ, կարմրուկ, բգացաւ, և մի տեսակ հիւանդութիւն, որի անունը չեն խմանում...: Ծաղիկը մի բոլորովին ուրիշ տեսակիցն է. ամենևին նման չէ սովորական ծաղկին, որի մէջ եթէ հասակաւոր մարդ է ընկնում էլ չէ ազատվում, մանաւանդ սաստիկ է դա երեխաների մէջ: Կարմրուկն էլ պակաս չէ անում իր հերթով. անցեալ աշնան ու ձմեռը դա ևս իր հունձն հնձեց և այժմս դեռ շարունակում է: Բգացաւը որ տեղացիները «ղալախմայ» են ասում աւելի ու աւելի տարածվում է: Սկզբում հիւանդը կոկորդից փոքր վերև նկատում է մի տեսակ խուլ (փոքր ուռոյցք), այդ խուլը մեծանալով, որ շատ արագութեամբ է լինում, բոլորովին խեղդում է զոհին քանի մի օրվայ մէջ: Իսկ վերջերումս ինչպէս երևում է նշաններից տարածվում է և տիֆ (сыпной тифъ):

Ահա, թէ այս րոպէիս Սուրամը առողջութեան կողմից ինչ դրութեան մէջ է: Այս այնքան ցաւալի չէր լինի, եթէ միայն այստեղ լինէր. ցաւալին այն է որ այդ հիւանդութիւնները տարածվում են և շրջակայ գիւղերում: Ինձ մի գիւղացի պատմում էր, որ չը կայ գիւղ ուր մի տեսակ հիւանդութիւն գոնէ չը լինէր: Սատիվէ անունով գիւղը ասում էր նա, որ Սուրամից ութ ինն վերստ հեռու է գտնվում, որտեղ բնակեցրած են 20—30 տուն, տարածված է մի տեսակ հիւանդութիւն, որին ընկնողը կէս օրից աւելի կեանք չունի. օրական մի—և, կու մարդ զոհվում է դրան... Նոյն հիւանդութեան նշանները երևում են և Ալ գիւղում, որ նոյնպէս Սուրամից 10 — 12 վերստ հեռու է: Այժմ տեսնենք թէ արդեօք հոգում ենք դրա առաջն առնելու: Ամբողջ Գօրու գաւառում միայն մի հատ գաւառական բժիշկ ունենք իր փորձված օգնականով այն էլ չը գիտենք վերջինս այժմ կայ թէ ոչ. մինթէ մի մարդ որքան էլ նա բարեխիղճ լինի կարող է տալ օրինաւոր բաւականութիւն այս ահագին գաւառին, իր այցելութիւններով....

Որքան մեզ յայտնի է և տեսնում ենք բժիշկը այս կողմեր ամիս մի անգամ, իսկ երբեմն աւելի ուշ, այն էլ այն ժամանակ, երբ հրաւիրում են պաշտօնապէս, թէ այս ինչ մարդուն սպանել կամ վիրաւորել են, միայն այդ ժամանակ է երևում, իսկ մնացած ժամանակ երեսն էլ չենք տեսնում ... Նայելով Սուրամին և սրան շրջապատող գիւղերին ակամայ մարդս զարմանում է, մտածելով որ մինչև այժմ այսքան բազմաթիւ գիւղերը առանց սեփական բժշկի են մնացած, Աստուծու աբով....

Մենք հաւատացած ենք և ինչպէս լսել ենք էլ թէ սուրամցիներից և թէ նոյն իսկ գիւղացիներից, որ սրանք պատրաստ են մեծ ուրախութեամբ իւրաքանչիւր ծուխ տալ հարկի նման բժշկի տարեկան ռոճիկի համար: Սրանք մինչև անգամ ցանկանում են ունենալ երկու բժիշկ և դա անհրաժեշտ է, մէկը Սուրամու և աւելի մօտաւոր, իսկ միւսը աւելի հեռու գիւղերի համար: Եթէ շուտ ուշադրութիւն չը դարձնեն այս առարկային և անելի կարգադրութիւնը կարճ միջոցում չը կատարեն, ամենաարտասուելի մահը ամառս մեծ կոտորածներ կանէ այս կողմերում:

Ի՞նչ հարկաւոր է անել. մեր կարծիքով հարկաւոր է միայն որ պ. գաւառապետը հրամայէ Սուրամի տանուտէրին, իսկ վերջինս Սուրամի բաժնին պատկանող բոլոր գիւղերի տանուտէրերին (ի հարկէ հարկաւոր է գիտենալ գիւղերի թիւը և բժիշկների ռոճիկի քանակութիւնը) որ նայելով իւրաքանչիւր գիւղին որքան բաժին է ընկնում, հաւաքեն գիւղացիներից հաւասար և հաշւով այդ փողերը յանձնեն Սուրամի տանուտէրին կամ պ. գաւառապետին, որտեղից կը տրվին բժիշկներին: Սուրամը պատրաստ է ամենից շատ վճարել:

Մենք հաւատացած ենք որ ամեն մի ծուխ մեծ ուրախութեամբ կը տայ իր բաժինը, եթէ սրանց հասկացնեն միայն որ այնուհետև կունենան ձրի բժիշկ: Քանի քանի անգամ մենք մեր աչքով տեսել ենք, որ աղքատ գիւղացին, գող չէ իր վերջին հինգ ռուբլը տալիս էր տեղւոյս կամանդայի ֆելշարին, իսկ վերջինս իրաւունք չունենալով հեռանալ իր պաշտօնից մերժել է գիւղացու խնդիրը: Իսկ այդպիսի հինգ ռուբլիներ գիւղացու աղքատ գրպանից տարեկան քանի մի անգամ է դուրս գնում անօգուտ ֆելշարների և անուս գիւղացի բժիշկների համար, որ այս կողմերում աւելի ու աւելի շատանում են....

Միթէ, ճշմարիտ, միշտ անտարբեր պէտք է նայել գիւղացու առողջութեան վրա. միթէ մոռանում էք որ սրանց առողջ լինելուց կախված է հէնց մեր սեփական կեանքը:

Հրաւիրում ենք այս առարկայի վրա պ. գաւառապետի ուշադրութիւնը: Լսում ենք որ սուրամցիները խնդիր են ուղարկում պ. գաւառապետին այս մասին:

Զաքարիա Ումիկեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—ԹԻՖԼԻՍԻ թէ ծխական և թէ միջնակարգ հայ ուսումնարանների մէջ, ինչպէս մեզ հաղորդում են շատերը, մեծ անկարգութիւններ են պատահում: Այդ ուսումնարանների մէջ մի նոր կարգ են մտցրել, այն է որ աշակերտները իրանք չեն գնում դասագրքերը, այլ տարվայ սկզբին իւրաքանչիւր աշակերտ բերում է երեք ռուբլ և տալիս է ուսումնարանի վարչութեանը, որը պարտաւորվում է տալ աշակերտներին ամբողջ տարվայ ընթացքում, բոլոր դասական պիտոյքները: Մի երկու ամիս անցնելուց յետոյ աշակերտները, երբ պակասում է մի որ և իցէ դասական պիտոյք, դիմում են ուսուցչին, իսկ ուսուցիչը ասում է նրանց որ իրանք գնեն, ասելով որ երեք ռուբլուց աւելի է ծախս գնացել նրանց ամեն մէկի վրա, և թող այժմ իրանք գնեն իրանց դասական պիտոյքները: Աշակերտների ծնողներն էլ այլ ևս ծախս չեն անում իրանց զաւակների դասական պիտոյքների համար և այսպէսով խեղճ երեխաները մնում են երբեմն առանց դասագրքի, երբեմն առանց քարետախտակի և երբեմն առանց թղթի: Բացի դրանից մենք գիտենք շատ ուսումնարաններ որտեղ երեխաները մի քանի ամիս առանց վարժապետի են մնում և դաս չեն առնում, այլ յանձնված են մի մեծ աշակերտի, որը ինքը հազիւ գիտէ գրել կարդալ: Հասկանալի է թէ այդ տեսակ ուսումնարաններից որքան առաջադիմութիւն կարելի է սպասել.... Հրաւիրում ենք թեմական տեսչի ուշադրութիւնը այս տխուր հանգամանքի վրա:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ ապրիլի 18/30-ին հեռագրում են «Politische Correspondenz» լրագրին հետևեալը. «Իշխան Գօրչակօվի կաթուածի հիւանդութիւնը որ թեթև ուռոյցք է պատճառել ոտի վրա, նորից չէ ծանրացել: Այնու ամենայնիւ, երևի թէ իշխանը երկար ժամանակ չի կարողանայ շարունակել իր պաշտօնը, այս պատճառով առաջարկված է որ կոմս Շուվալօվ ժամանակաւորապէս յաջորդէ նրան:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Այս օրերս մի երևելի ռուս և տեղական հարցերին լաւ հմուտ եղող մի օսմանցի հայ մտերմաբար խօսակցութիւն են ունեցել: Հայը հրաւիրվելով որ իր կարծիքը յայտնէ իր հայրենիքի դրութեան վրա, այսպէս է խօսել:— Լսում ենք որ քրդերը կոտորում են, բռնաբարում են և կողոպտում են հայերին որ անզէն որ ռուսները յետ են քաշվում: Խնուսի մէջ որ Մուշի և Երզրումի մէջ տեղ է գտնվում, 300 քրդեր յարձակվել են երեք հայ գիւղերի վրա, կոտորել են, բռնաբարել են կանանց և օրիորդներին, սրբապղծել են եկեղեցիները, քանդել են բնակութիւնները: Ցետոյ յափշտակել են Մուշի վանքի բոլոր անասունները և վանքի միաբանութիւնը պատգամաւորութիւն է ուղարկել Կ. Պօլիս Բ. Դռան արդարութիւն խնդրելու համար: Շատ կարելի չէ հաւատալ որ վանականներին աջողվի այդ կերպով որ և իցէ հետևանքի հասնել, քանի որ տէրութեան պաշտօնատարները որոնք սովորաբար խուլ են լինում այդ տեսակ գանգատների համար, այս րոպէիս կատաղած են երևում Զէյթունի ժողովրդի դէմ: Ինչպէս երևում է, հաստատ որոշած են ճնշել այդ ժողովրդին, կործանել նրան և ցրվել: Հայերի կրած զարհուր նեղութիւնները որոնք ծանրացած են այս վերջին պատերազմի ժամանակ, այնպէս տարածվել են և սաստկացել են որ վրդովեցնում են: Թէպէտ Բ. Դուռը շատ հանդիսաւոր կերպով խոստումներ տըված է հայերի պատրիարքարանը ազգու բողոքներ արած է, բայց էլի ամեն կերպով աշխատում են չէրքէզ գաղթականութիւններ հաստատել այս դժբաղդ նահանգում: Այդ չէրքէզներին նաւերով տանում են Սինոպ և այնտեղից ուղարկում են այդ անախորժելի և չարագործ հիւրերին դէպի Մարսուան և Ամասիա և Հայաստանի այլ նահանգները: Մանաւորապէս հետաքրքրական է այն կէտը որ հայերը կարծում են թէ անգլիական քաղաքականութիւնը նպաստում է չէրքէզների այդ գաղթականութեանը: Լրագիրները խօսում են թէ մայրաքաղաքում գտնված չէրքէզների գլխաւորները մի աղերսագիր են ներկայացրել Րէուֆ-փաշային: Այդ գրութեան մէջ նրանք բողոքում են թէ զրպարտութիւններ են լինում իրանց մարդերի վրա. մինչև անգամ ուրանում են Ռումէլիայում գործված բարբարոսութիւնները, որոնց համար մեղադրվում են: Բայց մինչև անգամ այս րոպէիս որ բողոքում են թէ իրանք անմեղ են, լրա-

գիրները մեզ հաղորդում են որ Իզմիտում, անգլիական նաւատորմի մարակոյների (կուի համար շարված թնդանօթների տեղ) ներքև, գրաւել են ճանապարհները և կողոպտում են ճանապարհորդներին։ Այդ աւազակները բոլորովին մերկացրել էին մէկ բողոքական միսիոնարի։ Ձիերի և աւարների գողութիւնը բոլորովին տարածված է այդ նահանգում. Մորի մահմեդական և քրիստոնեայ բնակիչներից ստորագրված մի աղերսագիր ներկայացվեցաւ Բ. Դրանը. բայց այդ մասին և ոչ մէկ որոշում չեղաւ։ Կարելի էր մինչև մի աստիճան արդարացնել օսմանեան կառավարութեան որ, ճշմարիտ, այս րոպէիս այնպէս ճնշված է ընդհանրական հոգսերով որ չէ կարող զբաղվել ներքին կառավարութեան մասնաւոր գործերով. բայց զարմանում են, այս բաների վրայ խորհող մարդկերանց շատ շրջաններում, որ Անգլիան և ոչ մէկ խնամք չէ ցոյց տալիս դէպի Ասիայի այդ դժբաղդ ժողովուրդները որոնց համար ասում է թէ ինք հոգս է անում։ Շատերը կարծում են որ նա անհոգ նայում է քուրդերի արած յափշտակութիւնների վրա և նպաստում է չերքեզների գաղթականութեան, կատարելապէս անզգայ մնալով Հայաստանի կործանվելուն և աւերակ դառնալուն։ Արդեօք իր մոքում ծածուկ խորհուրդ ունէ Հայաստանը անապատ դարձնել, ռուսների արշաւանքը դադարեցնելու համար։ Ցայտնի է որ ռուսները կամենում են տարածվել Ասիայում, բայց մի և նոյն ժամանակ հաստատվում է որ Անգլիան սրտացաւ չէ լինում երբ տեսնում է թէ Հայաստանը դատարկվում է իր բնակիչներից։ Այդ քաղաքականութիւնը անբարոյական և սխալ է և եթէ այդ դրութիւնը մի քիչ էլ շարունակվի, հայերը և թիւրքերը պարտաւորված կը լինեն գաղթելու։ Շատ քիչ ժողովուրդ կը մնայ այստեղ որ թափառական քուրդերի և չերքեզների ձեռքը որս չը լինի։ Ռուսաստանին էլ ուրիշ պատրուակ հարկաւոր չի լինի ամբողջ նահանգը գրաւելու համար։—Դուք ասում էք, Ռուսաստանցի տարոններ, թէ միայն մարդասիրական նպատակների էք հետևում. եթէ այսպէս է, Աստուած կորհնէ ձեր ձեռնարկած գործերը։ Մարդիկ էլ կօգնեն ձեզ այդ բանի մէջ...»

Ռուս երևելի անձը այստեղ նկատողութիւն արած կը լինի թէ իր ազգի կառավարութիւնը աշխատում է ձեռք բերել քրիստոնեաների ազատութիւնը և թէ իր նպատակին արգելք են լինում Եւրոպայի և գլխաւորապէս Անգլիայի սպառնալիքները միայն։

«Անգլիան, շարունակեց հայը, ուզում է ձեզ արգելել որ Ասիային չը տիրէք, բայց չէ կարող իր այդ նպատակին հասնել թիւրքաց տիրապետութիւնը պահպանելով։ Թիւրքերը իբրև ժողովուրդ բարի են, բայց ոչինչ չը կայ այնչափ ապականված և այնչափ անընդունակ վերանորոգութեան որչափ թիւրքաց կառավարութիւնը, որ չէ կարելի որ լաւանայ։ Սահմանադրութեան մէկ յօդուածը ասում է թէ օսմանցիները հաւասար են օրէնքի առջև. բայց թիւրք կառավարութիւնը միշտ կապված է մնում շէրիի (կրօնի դատաստանագիրք) հետ և այդ արգելք է լինում որ և իցէ վերանորոգութեան։ Ղրիմի պատերազմից մինչև այժմ ի՞նչ ենք տեսնում. անկարգութիւնը և զեղծումները շատացել են համեմատաբար սոսկալի կերպով։ Պարզ երևում է թէ հարկաւոր է թողնել քրիստոնեաներին որ իրանք իրանց կառավարեն։ Այժմ հարցը նրանում չէ որ քաղաքական ինքնավարութիւններ բաժանեն նրանց. վարչական ինքնավարութիւններն էլ բաւական են։ Եթէ Անգլիան պահպանէ թիւրքաց տիրապետութիւնը Հայաստանում այն դրութեամբ ինչպէս գնում են այժմ գործերը, քիչ ժամանակից յետոյ հայ ազգը կանհետանայ։»

—Ի՞նչ են ուզում հայերը, հարցրեց այն ժամանակ այն նշանաւոր ռուսը։

—«Որովհետև դուք ասում էք թէ ձեզ չեն թոյլատրի զբաղվել Հայաստանով, և որովհետև զարերի փորձառութիւնը հաստատում է որ թիւրքաց կառավարութիւնը կառավարութիւն չէ, պէտք է որ Անգլիան մէկ բան հաստատէ, մէկ ինքնավարութիւն իր պաշտպանութեան կամ եւրոպական երաշխաւորութեան ենթարկված և կամ այլ որ և իցէ ձևով մէկ վարչութիւն։ Բայց վերջապէս հարկաւոր է որ մի որ և իցէ շէնք բարձրացնէ, որովհետև մինչև այժմ բացի քանդելուց ոչինչ չէ արած։

Մի՞թէ հարկաւոր է որ փրկութիւնը բացարձակապէս անգլիացիներից ձեզ գայ։

—«Ո՛չ. միայն թէ թող գայ. որտեղից էլ որ գայ, բարի է իր գալուստը և ընդունելի։ Հայոց ազգը կը լինի նրան որ չի թոյլ տայ իր կործանումը և կապահովէ իր ապագան։ Կը հաւատա՞ք եթէ ասեմ ձեզ թէ ինչ որ գրվում է Եւրոպայում յօգուտ մեր, մեզ վնաս է բերում։ Կարծում են որ մենք գանգատվում ենք, մենք երազում ենք ազատութիւն, և մեզ պատժելու համար թոյլ են տալիս որ հալածեն մեզ։»

(Levant Herald)

ՖՐԱՆՍԻԱ.

Մայիսի 1-ին (ապրիլի 19) Փարիզի համաշխարհական արուեստահանդէսը բացված է շատ շքեղ կերպով, որի նմանը մինչև այժմ չէ տեսված Եւրոպայում և ոչ մէկ արուեստահանդէսի մէջ։ Երբ այլ տէրութիւններ քաղաքական վէճերով զբաղված, ուզում են պատերազմի դրօշակներ բաց անել արիւն թափելու համար, Ֆրանսիան, ոչ միայն Փարիզում, այլ և շատ քաղաքների և գիւղերի մէջ անգամ, մայիսի 1-ին պարծանքի դրօշակներ է բաց անում իր խաղաղութեան, աշխատութեան և միութեան հրաշակերտը, Փարիզի արուեստահանդէսը տօնելու համար։ Ֆրանսիան իր աւերակներից վերկացած, Փարիզի արուեստահանդիսում փառքով և պարծանքով ցոյց է տալիս իրան երկու աշխարհների, Եւրոպայի և Ամերիկայի ազգերին։ Ամեն ազգերի լրագիրներ՝ անգլիական, աւստրիական, սպանիական, իտալական և մինչև անգամ գերմանական թերթերը մեծ գովեստներով են խօսում Փարիզի արուեստահանդիսի վրա ուր Ֆրանսիան ցոյց տվեց թէ, չը նայելով իր ներքին վէճերին և արտաքին վտանգներին, հիանալի առաջադիմութիւն ունեցած է արուեստագիտութեան, հողագործութեան և վաճառականութեան մէջ, ճաշակի փափկութիւն արհեստների մէջ, յարատևութիւն աշխատութեան մէջ։ Այդ աւելի պարծանք է բերում Ֆրանսիային քան թէ պատերազմական մեծ յաղթութիւնները, որոնցով նա ժամանակով իրաւունք ունեցաւ պարծենալու։ «Daily Telegraph» ասում է թէ Փարիզի արուեստահանդէսը մի լաւ նշան է թէ Ֆրանսիայի երրորդ հանրապետութիւնը մեծ և փառաւոր ապագայ կունենայ։

Թէպէտ նոյն օր օդը շատ վատ է եղել, երբեմն արև է ծագել և երբեմն սաստիկ անձրև է եկել, ցեխը և առատ անձրևը շատ անհանգստացրել են արուեստահանդիսի այցելուներին, բայց բազմութիւնը առաւօտ վաղ լցված է եղել փողոցներում, ամեն դասակարգի մարդկերանցից բաղկացած որոնց մէջ քնքոյշ սեռը իր շքեղ զարդարանքներով աւելացրել է հանդիսի փայլը։ Հեղեղի նման եկող սաստիկ անձրևի տակ, հովանոցները ձեռքին կանգնած անթիւ բազմութեան մէջ անհնար է եղել շատերին դէպի առաջ կամ յետ շարժվել, այն աստիճան խիտ է եղել բազմութիւնը։ Քառորդ ժամ սաստիկ անձրևից յետոյ օդը պարզվել է։ Կէսօրից երկու ժամ յետոյ թնդանօթները արձակվելով, նախագահ-մարշալը և այլ երկիրների թագաւորական տնից եկած հիւրերը իրանց բնակարաններից փառաւոր հանդէսով գնացել են արուեստահանդէսը։

Այդ նշանաւոր հիւրերն են Ֆրանսուա դ'Ասիզ թագաւորը Սպանիայի կողմից, Ուէլսի իշխանը Անգլիայի կողմից, Դանիայի իշխանը, Աօստի դուքսը Իտալիայի կողմից, Հէնրիկոս իշխանը Հօլանդիայի կողմից։

Մարշալ Մակ-Մահօն արուեստահանդիսի կարգադրողներին շքանշաններ բաժանելուց յետոյ արտասանել է այս կարճ խօսքը որին ամեն մարդ սպասում էր անհամբեր։ «Համաշխարհական արուեստահանդէսը բացված է։» Նոյն րոպէին, Փարիզի չորս անկիւններում, թնդանօթները սկսել են որոտալ, Տրոկադէրօյի մէջ շինված ջրվէժը, յանկարծ բացվելով, հիանալի կերպով սկսել է իր ջրերը ցայտել դէպի վեր, արուեստահանդիսում գտնված ամեն ազգերի դրօշակները յանկարծ պարզվել են իրանց աշտարակների և գմբէթների գագաթներում և ուրախութեան անվերջանալի աղաղակներ բերանից բերան տարածվելով, քաղաքին գրեթէ ամեն կողմը գոռացրել են։

Մարշալ Մակ-Մահօն պատասխանելով հողագործական և առևտրական մինիստրի խօսած ճառին, ասել է թէ ինքն էլ հաստատ վստահութիւն ունէ որ 1878-ի արուեստահանդէսը կը բանայ մի նոր դարագլուխ խաղաղութեան, առաջադիմութեան, և մեծութեան միութեամբ և աշխատութեամբ վերածնված Ֆրանսիայի համար։

Մարշալ Մակ-Մահօն Շան-դը-Մարսում շրջած ժամանակ, երբ հասել է ամերիկական դրօշակի ներքև Միացեալ-Նահանգների բաժինը, վերին սրահի մէջ գտնվող ամերիկացի գեղեցկուհիների բազմութիւնը անձրևի նման ծաղիկ են թափել նրա վրա։ Ֆրանսիայի հանրապետութեան նախագահը որ մի քանի րոպէից առաջ դուրսը շրջած ժամանակ, անձրևից ստիպվել էր ներս փախչել, զմայլում է տեսնելով այդ ծաղիկների իր վրա անձրևելը, կանգնում է և մի քանի ծաղիկներ ժողովելով գետնից, բարձրացնում է աչքերը և քաղաքավարի ձևերով ողջունում է այդ ամերիկացի հանրապետականուհիների խմբին։

Գիշերը ամբողջ Փարիզում լուսավառութիւններ են եղել։ Ամեն կողմ մեծ ոգևորութեան և ուրախութեան ցոյցեր են կատարվել։ Նշանաւոր հրապարակները այնչափ մեծ բազմութեամբ են լցվել որ անցուդարձը գրեթէ անհնար է դառել։ Հազարաւոր կառքեր բուլվարներում և փողոցներում գնալ գալիս են եղել։ Օտար քաղաքներից մեծ բազմութիւն լցված է Փարիզ, ժողովրդի ոգևորութիւնը աննկարագրելի է եղած. այնու ամենայնիւ և ոչ մէկ տեղ անկարգութիւն չէ պատահած. ժողովուրդը կատարելապէս յարգում է կարգապահութիւնը և կանօնաւորութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.

Լրագիրները զանազան մեկնութիւններ տուեցին ֆէլդ-մարշալ գեներալ Մօլտկէի արած ճանապարհորդութեան մասին Բալտեան նահանգներում։ Մի քանիսը գրեցին թէ գեներալ Մօլտկէի ճանապարհորդութեան պատճառը այն է որ Անգլիան մտադիր է արշաւել այդ կողմերը։ Բայց իսկ եղելութիւնը այս է. գեներալ Մօլտկէի եղբօրորդին որ զինուորական պաշտօնատար է Կոպէնհագընում, ամուսնացել է իր հեռաւոր ազգականներից մէկի հետ որ բնակվում է Շվէցիայում։ Հարսանիքը կատարվել է Շվէցիայում և գեներալ Մօլտկէ ներկայ է գտնվել իր ազգականների ամուսնութեան հանդիսին։ Վերադառնալիս այցելել է իր ազգականներին Կոպէնհագընում ուր ընդունվել է Դանիայի թագաւորից։ Այդ տեսակցութիւնը պատճառ է դառել զանազան մեկնութիւնների. բայց գեներալ Մօլտկէն ժամանակով ծառայած է դանիական բանակի մէջ և շատ բնական էր որ Դանիայից անցկացած ժամանակ, այդպիսի ընդունելութիւն գտնէր թագաւորի կողմից։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լօնդօնից հեռագրում են ապրիլի 18/30-ին. «Երէկ թիւրքաց և ռուսաց զօրքերի մէջ կռիւ պատահեցաւ Կ. Պօլսի մօտ։ Երկու կողմից 80 մարդ վիրաւորվեցաւ։ Սէրասկէրիատը արգելեց ռուս զօրքերին որ դէմարկացիայի գծից դուրս չը գնան.»

—Կ. Պօլսից ապրիլի 18/30-ին հեռագրում են «Politische Correspondenz» լրագրին. «Մեծ զօրահանդէսը որ այսօր պէտք է կատարվէր, յետաձգվեցաւ Րումէլիայում պատահած վերջին անցքերի պատճառով։ Հարկաւոր է եղած շատ զօրք ուղարկել դէպի այդ նահանգը։

—Լօնդօնից ապրիլի 17/29-ին հեռագրում են հետևեալը Բերլինի «Nationale Zeitung» լրագրին. «Հաստատ աղբիւրներից իմացել ենք որ իտալական կառավարութիւնը զինուորական մեծ պատրաստութիւններ է տեսնում։ Շատ հաւանական է որ եթէ Աւստրիան Բօսնիա մտնի, իտալիան էլ Ալբանիայի վրա կը գնայ։»

—Փարիզի «Temps» լրագիրը, մայիսի 5-ից, հաղորդում է հետևեալը. «Մենք կարող ենք, որպէս ճշմարիտ նորութիւն, հաղորդել մի լուր այն բանի մասին, որ Լօնդօնի կաբինէտի խնդրանօք, գերմանական արտաքին գործերի մինիստրութիւնը կրկին համաձայնվեց միջնորդի դեր ընդունել, որից մի քանի օր առաջ, կարծես, հրաժարվեց։ Այդպէսով կը սկսվի բանակցութիւնների նոր կարգ, և զանազան նշաններ թոյլ են տալիս մեզ յուսալու, որ այս բանակցութիւնները խաղաղութեամբ կը վերջանան։ Այս նշաններից մէկը այն է, որ կոմս Շուվալօվ, որը ինչպէս յայտնի է մեծ յարգանք է վայելում Անգլիայում, պէտք է չուտով Պետերբուրգ ուղևորվի Ֆրիդրիխսրուէ և Բերլինի միջով։ Լօնդօնում կարծում են, որ եթէ կոմս Շուվալօվի քաղաքականութիւնը աջողվի, այն ժամանակ խաղաղութեան յոյսերը շատ կը մեծանան։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ խնդրում են յայտնել որ վաղը, կիրակի օր, մայիսի 7-ին լինելու է ԹԻՖԼԻՍԻ Սօբրանիայի (հայոց կլուբի) դահլիճում կվարտէտային առաւօտ (квартетное утро) Թիֆլիսի երաժշտական ուսումնարանի։ Կը մասնակցեն՝ Ն. Վ. Կարպօվիչ և ուսումնարանի աշակերտուհիներ օր. Սուլխանօվ և օր. Մաչավարիանի։ Կը մասնակցի նոյնպէս Մօսկվայի կօնսէրվատօրիայի պիանիստ Ի. Ս. Պաչկօվսկիյ և կածի լարերի գործիքների կվարտէտ։ Սկիզբը 12 ժամին։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԲԵՐԼԻՆ, 5/17 մայիսի։ «Polit. Corres.» լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ ռուսաց դեսպան Լաբանօվ-Րաստօվսկի այցելեց թիւրքաց արտաքին գործերի մինիստրին և անյապաղ ուղևորվեց Սան-Ստեֆանօ, որտեղ գեներալ Տօտլէբէնի հետ երկար խօսակցութիւն ունեցաւ։ Ռուսները բանակ գցեցին Սան-Ստեֆանօյից մէկ մղոն հեռու Կ. Պօլսի ուղղութեամբ։

ՊԵՇՏ, 4/16 մայիսի։ Ունգարական մինիստր-նախագահ Տիսսա յայտնեց ներկայացուցիչների ժողովին, որ նա Բալկանեան քրիստոնեաների գործը եւրոպական գործ է համարում և ցանկանում է այդ գործը Եւրոպայի համաձայնութեամբ վերջացնել։

ԼՕՆԴՕՆ, 4/16 մայիսի։ Համայնքների ժողովին Կրօսը յայտնեց, որ Լանկեստրում պատահած անկարգութիւնները ճնշելու համար միջոցներ են ընդունել։ Մինչև այժմ զինուորական ոյժ չէր հարկաւոր գործ դնել. թէպէտ վախենում են, որ անկարգութիւնները կը նորոգվեն։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ—ԱՍԵՆԻԶԱՑԻՕՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԺՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐԸ ծաղկել տարափոխիկ հիւանդութեան առաջն առնելու համար, հրաւիրում է իր բաժնի մէջ (Թիֆլիսի առաջին, երկրորդ, երրորդ և առանձին մասների) բնակիչներին որքան կարելի է շուտով կտրել երեխաների ծաղիկը։ Ծաղիկը պատուաստում են երեքշաբթի, ուրբաթ և կիրակի օրերը առաւօտեան ժամի 10-ից ծաղիկ պատուաստող հիմնարկութեան մէջ, որ գտնվում է Զավչավաձևսկայա փողոցում, զինուորական գիմնազիայի դիմացը։ Բացի այդ առողջական առաջին բաժինը ունի ծաղիկ պատուաստող, որ ամեն օր ծնողների պահանջներին համեմատ ծաղիկ է պատուաստում տներում։

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ, որ ուսում է առել Փարիզում, ցանկանում է տալ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐ։ Կարող է նոյնպէս ՐԵՊԵՏԻՏՕՐԻ ՊԱՇՏՕՆ վարել։ Հասցէն կարելի է իմանալ «ՄՇԱԿԻ» Խմբագրատանը։

9—10

«ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ» խմբագրութիւնը պատիւ ունի ծանուցանել, որ ամսագրի նշանակած ժամանակին չը հրատարակվելը կախված էր մի քանի կարևոր և խմբագրութենից անկախ պատճառներից։ Բայց խոստանում է առաջին համարը անպատճառ յունիսի 10-ին հանել, իսկ հետևեալները կանոնաւորապէս իւրաքանչիւր ամսի 10-ին։

Խմբագրութիւնը խնդրում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներից շուտափոյթ ստորագրվել, որպէս զի կարելի լինի մօտաւորապէս որոշել տպագրվելի օրինակների թիւը, որը թղթի թանգութեան պատճառով գործիս մէջ մեծ նշանակութիւն ունի։

Աւելորդ չէ համարում յիշեցնել այն բաժանորդներին, որոնք լոկ նամակներով են ստորագրվել, սրանց բաժանորդագինը ուղարկելու, որ վճարը կանխիկ է։ Առանց բաժանորդագինը ստանալու ամսագիրը ոչ ոքին չի ուղարկվիլ։

Խմբագիր Յակոբ Տէր-Յովհաննիսեան։
1878 մայիսի 5-ին.

Ներսիսեան Հայոց Ազգային—Հոգևոր դպրոցի աշակերտաց տարեկան հարցաքննութիւնը լինելու է հետևեալ կարգաւ։

Օրեր	Ամսաթիւ	ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ	Դասատուններ
	1878 Ապրիլի		
Շաբաթ	29	Կրօն, եկեղեցական պատմ. սուրբ պատմ.	I—VI.
»	»	Տօմար	V.
	Մայիսի		
Երեքշաբթի	2	Հայոց լեզու	I—VI.
»	»	Պատմութիւն հայոց մատենագրութեան.	VI.
Ուրբաթ	5	Ռուսաց լեզու	I—VI.
»	»	Ռուսաց պատմութիւն.	V.
Երկուշաբթի	8	Հայոց լեզու, ռուսաց լեզու, Թուաբանութիւն	Պատրաստական դասատուն
Չորեքշաբթի	10	Ֆրանսիացւոց լեզու	II—VI.
»	»	Մանկավարժութիւն	VI.
Ուրբաթ	12	Աշխարհագրութիւն	I—VI.
»	»	Ընդհանուր պատմութիւն	II—IV.
Չորեքշաբթի	17	Մաթեմատիքա	I—VI.
»	»	Գծագրութիւն	II և III.
Շաբաթ	20	Բնագիտութիւն.	I—VI.
»	»	Ֆիզիքական աշխարհագրութիւն	IV և V.
»	»	Ֆիզիքա	V և VI.
Ուրբաթ	26	Ընդհանուր պատմութիւն	V և VI.
»	»	Հայոց պատմութիւն	IV, V և VI.
»	»	Պատմութիւն ընդհանուր մատենագրութեան	VI.
Շաբաթ	27	Գրութիւն, նկարչութիւն երգեցողութիւն .	

Հարցաքննութիւնը սկսվելու է առաւօտեան 8 ժամին. իսկ վերջրորդեցուցն ոչ կանուխ քան $12^1/_2$ ժամի միջօրէի։

Հոգաբարձու Մ. Դոլուխանեանց
Գործակալ Բ. Զալալեանց

МАГАЗИНЫ ОТДАЮТСЯ ВЪ НАЕМЪ

ПО ОЧЕНЬ ДЕШЕВЫМЪ ЦѢНАМЪ

ВЪ ГАЛЛЕРЕѢ АРЦРУНИ.

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵՈՒՄ

ՇԱՏ ԷԺԱՆ ԳՆԵՐՈՎ ՎԱՐՁՈՎ ԵՆ ՏՐՎՈՒՄ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ

Կենդանիների հովանաւորութեան Թիֆլիսի ընկերութեան վարչութիւնը յայտնում է, որ վարչութեան կազմակերպութիւնը, ընդհանուր ժողովների վճիռներին համեմատ, այժմ հետևեալն է. նախագահ Ս. Ե. Տալիզին, փոխնախագահ Դ. Ի. Կիպիանի, վարչութեան անդամները՝ իշխան Գ. Դ. Ջօրջաձէ, Մ. Ն. Գարսեվանով, և անդրկովկասեան մուֆտի Հաջի-Էֆենդի-Մուստաֆա-Էֆենդի-Զադէ։ Վարչութեան փոխ անդամներ. Մ. Կ. Լօմիձէ, Ե. Ի. Տիմիրիազեվ, Ե. Ի. Համխարով, գանձապահ Ե. Գ. Սերգէեվ, փոխ գանձապահ Գ. Ն. Խօսէլիանի, քարտուղար Ն. Ի. Մեշչերսկի, փոխ քարտուղար Ս. Ս. Հչուկին։

ТИФЛИССКІЙ КОЖЕВЕННЫЙ ЗАВОДЪ

ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԿԱՇՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Տամօժէննայա փողոցի վրա Յունաց եկեղեցու դիմաց տուն № 22

Պատիւ ունի յայտնելու պ. պ. վաճառականներին և սպառողներին, որ այդ գործարանում գործվում են և նորա մէջ միշտ մեծ քանակութեամբ գտնվում են ամեն տեսակ ԿԱՇԻՆԵՐ կօշիկների, թամբերի, կառքերի արուեստների համար և նոյնպէս հում կաշիներ։

Մեծ քանակութեամբ վաճառելը կատարվում է գործարանի կանտօրայում, որտեղ ընդունվում են և պատուէրներ։ Մաս մաս ծախվում է Սիօնի մայր եկեղեցու դիմաց գտնվող մագազինում։

25—15 (2)

Շուտով հրատարակելու եմ իմ ժողոված «Անեկդօտները», որոնք պարունակում են իրանց մէջ շատ երևոյթներ ազգային ներկայ և անցեալ կեանքից։

Տպվելու են բաժանորդագրութեամբ. ամեն մի օրինակի գինը 50 կոպ. է։ Թիֆլիսում բաժանորդ կարելի է գրվել պ. Զաքարիա Գրիգորեանցի գրավաճառանոցում։

3—3 Գ. Շերմազանեանց.

Երիտասարդ, որ գիտէ հաշուապահութիւն (բուղալտերիա) Հայերէն և Ռուսերէն լեզուներով, կամենում է տեղ գտնել։ Համաձայն է և քաղաքից դուրս ծառայելու, Հասցէն կարելի է թողնել «Մշակի» խմբագրատանը։

1—3

ՄԱՅԻՍԻ 6. — ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ — ԹԻՖԼԻՍ 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Մայիսի 5-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	60
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1550	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1300	—
Վիգրիշնի 5⁰/₀ առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի »	235	—
Մարսելի կուրսը 237—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա.	10	67
Վենայի կուրսը ամէ 112 գլ.	121	—
Դուրեմի բարաթը. . .	5	90
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ. . . .	300	
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բրօցկու . .	8	30
» միւս տեսակը.	8	20
» չաքարաւազը .	6	—
» տրանզիտը. .	6	50
» մաքուր վճարած	12	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից. . .	8	—
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	—
Բուրդը Թուշի . . .	8	50
» Թարաքամի .	4	50
Ալիւր Շորագալու . .	2	—
» Երևանի. . . .	—	—
Գարին.	1	40
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	13	—
Մետաքս Նուխվայ . .	180	—
Կախեթունը. . . .	100	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	45	—
Ֆրիգոնը (լաւը) Ագուլեաց	50	—
Կօֆէն մօկօի. . . .	28	—
» լիվանի . . .	24	—
» մարտինկօյինը	20	—

ՀԱՌԱՑԻՒԻ	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները . . .	1	
Ռուսաստան .	2	
Աւստրիա . .	3	
Անգլիա. . .	4	
Գերմանիա. . .	2	88
Ֆրանսիա . . .	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կօպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ. Առանձին սենեակներում ամիսը 30 — 50 րուբլ։ Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական։

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, $9^1/_2$ մինչև 11 ժամ առաւօտեան։ Բժշկապետ Անանով։

ԽՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րօպէ առաւօտեան։ Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րօպէ։

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից . .	9. 21	5. 18
Գօրի . . .	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ.	1. 29	11. 57
Բրօն . . .	6. 47	
Փօթի . . .	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից . .	9. 13	
Բրօն . . .	12. 13	
Միխայլօվօ. .	5. 39	1 37
Գօրի. . . .	7. 5	4 8
Թիֆլիս. . .	9. 31	7 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխեթ .	90	68	38
Գօրի. .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ.	5. 22	3. 92	2. 18
Բրօն. .	9.	6. 75	3. 75
Փօթի . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագրներ և թէ ծանր փօստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7։ Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ, մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան։

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր։ Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը։ Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ. Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր։ Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի. Բելիկլիւչի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կօպ.
Բաց նամակը արժէ .	4
Ռուսաստան և Եւրօպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա	8
Պարսկաստան . . .	8
Հնդկաստան . . .	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ։

Երկուշաբթի. Վէրմիշէվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հիւանդութիւններ։

Երեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքի հ. 9—11 ժամ. Ա. Բախուտօվ կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան։

Չորեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բակստ կրծքային և ջղային։

Հինգշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Գավրօնսկիյ կանանց և մանկաբարձութեան, 9—10 ժամ, Բակստ վեներական և կաշու հ. Օբրէխտ ատամնացաւեր։

Ուրբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բախուտօվ մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շաբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքերի հ. Բակստ կրծքային և ջղային հիւանդութիւններ։

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ Ս. Բ. Ձեր յօղուածը այնքան անմաքուր է գրած, որ մենք չը կարդացինք։ Միւս յօղուածը գրեցէք մաքուր և տողերը միմեանցից հեռու, որ կարողանանք ուղղել։

—ԵՐԵՒԱՆ. Յ. Տ. Զ. Ստացանք նամակը և 20 ր.։ Հարցրինք պ. Ա..-ից համաձայնութիւն նամակը տպելու մասին։ Որոշ պատասխան չը ստացանք։ Կը հասցնենք փողերը և նամակը կը տպենք։

—ԹԻՖԼԻՍ. Ե. Բ. Ձեր ցոյց տուած յօղուածը արդէն թարգմանված է և եկող շաբաթ կը սկսվի տպվել։ Աւելի շուտ չէինք կարող տպել։

—ԴԱՎՐԷԺ. Մ. Ք. Փ. Ստացանք ձեր նամակը և կը պատասխանենք։ Պ. Փ-ի հետ կը մտածենք ինչպէս գլուխ բերենք գործը։ Իսկ միւսը նամակը շուտով կը տպենք։